

CSIKÓS GRÉTA

Veres Attila: A valóság helyreállítása

Agave Könyvek 2022

A világunk elromlott: egymás mellett létező, de egészet nem alkotó fragmentumok teszik ki a részzeit. Ha ezt elhisszük, akkor abban is egyetérthetünk, hogy helyre kell állítanunk a valóságot! De mégis kinek a valóságát vegyük alapul?

Veres Attila harmadik megjelent kötetének, *A valóság helyreállításának* fókuszában a töredezett valóságok állnak. Szervesen kapcsolódik mind tematikus, mind motívikus szempontból az író korábbi könyveihez (*Odakint sötétebb, Éjféle iskolák*), *easter egg*-ként, az olvasóval való összekacsintásként felfedezhetünk visszatérő karaktereket vagy valóságokat mindkét korábbi könyvéből. Veres Attila így egy olyan fantasztikus univerzumot teremt, amelynek részei bár összeérnek, mégsem keltik a világ teljességének és egységességének illúzióját. *A valóság helyreállítása* – hasonlóan Veres korábbi kötetéhez – az Agave Könyvek kiadásában jelent meg 2022 őszén.

A kötetben tizennégy elbeszélés található, amelyek kerek, lezárt (?) egységekként is működnek, egyes elemeik mégis összekötik a történeteket. Annak ellenére, hogy egységes narratívát nem kapunk, a novellák közötti kapcsolódások miatt a könyv befogadása hasonló lehet egy regényéhez – már ha lineárisan olvassuk. Veres azzal a kérdéssel játszik el, hogy lehetséges-e összefüggő narratíva és koherens világ nélküli regényt írni. Hiszen ha a valóságunk fragmentált, nem lenne-e önámítás egy regénytől elvárni a valóság helyreállítását? Az összefüggés-teremtő, visszatérő motívumok (például a *Porból* című fiktív popsláger vagy a rézszínűvé vált szemek) akkor hatnak igazán, ha az olvasó viszonylag rövid idő alatt elolvassa a kötetet. A kezdetben különállónak tűnő elbeszélések között egyre több kapcsolatra derül fény, miközben újabb és újabb valóságokat alkot a szerző.

A befogadás éppen ezen a ponton válik érdekessé: míg az olvasó azt érzi a kötet legnagyobb kihívásának, hogy a széthúzó, mégis valamiféle egységet alkotó töredékeket egyetlen rendszerbe erőltesse – a könyv célja ezzel ellentétes. A hagyományos, koherens fantasy-

világokkal (mint például amely Tolkien *A Gyűrűk Ura* vagy R. R. Martin *A tűz és jég dala* című regénysorozatában megképződik) ellentétben *A valóság helyreállítása* esetében bele kell nyugodnunk abba, hogy nem tudjuk az egyes világelemeket átfogó keretbe helyezni.

A novellák a valóság és fikció határait szándékosan és több szinten is megsértik. Először is: a kötet autofiktív kerete már az első novella olvasásakor elbizonytalanítja a befogadót, és jelzi, hogy még az írókban sem szabad megbízni. A *'fogakkal teli verem'* című elbeszélés az olvasó valóságának elemait emeli be a fiktív cselekménybe: a főszereplő maga Veres Attila (több utalás is van erre a szövegben: idegen nyelvű publikáció a közelmúltban, Zsoldos Péter-díj stb.), de megjelenik szereplőként többek között Sepi és Botond is, akik a *Köszönetnyilvánítás* alapján Sepsi László és Markovics Botond alteregói.

Másodsor: az egyes elbeszéléseken belül sem tudjuk eldönteni, hogy a cselekmény szintjén mi a „valóság” és mi a „fikció”. (Például a *Sebzés* című novella sokáig bizonytalanságban tartja az olvasót, hogy a fantasztikus elemek hogyan illeszthetők az elbeszélés cselekményének valóságába: csak a főszereplő, Balázs vízióiról van szó?)

Harmadrészt: az egyes novellák valóságdarabjai is keverednek egymással (például Horváth Etele alakja több történetben is feltűnik; vagy a titokzatos betegség, ami egy démoni megszálláshoz hasonlít, és aminek túlélői rézszínű szemekkel ébrednek). A valóság és fikció e háromszintű keveredése mentén alakul ki az a háló, ami ezt a novellafüzért mégis koherenssé teheti.

A kötetet azonban a visszatérő motívumok és cselekményelemek mellett az újra és újra felbukkanó tematikus csomópontok is összetartják. A szövegek többször tematizálják a hatalom és a hatalmat gyakorló személyek kérdéskörét (*Megharapni egy kutyát, Gestalt, Sebzés, Méltósággal viselt, Városunk darabokban*). Fikción alapul-e a hatalom? Annak van hatalma, akinek hatalmat tulajdonítunk, akit felru-

házunk vele? És azon tudunk uralkodni, aki elhiszi, hogy hatalmunk van fölötte? Körvonalazódik az a rousseau-i gondolat, hogy a hatalom gyakorlása ebből a szempontból felfogható egy közös meg-egyezésen alapuló *társadalmi szerződés*nek is. Veres elbeszéléseiben a hatalmi viszonyok a valóság egy fiktív – éppen ezért bármikor megváltoztatható – elemeként léteznek.

A hatalomhoz szorosan kapcsolódóan felmerül az isten-lét kérdése is. A szövegek párhuzamot vonnak a teremtés és az alkotás fogalmai között: a novellákban akár a művészi alkotások (például novellaírás – *'fogakkal teli verem'*), de a hétköznapi asztali szerepjátékok segítségével kreált világok is önállósdhatnak – ez a történetekben összefügg az írás gyakorlatával is. Amiről írok, amit leírok, azt megteremtem, az önálló életre kel – talán így fogalmazhatnánk meg egyetlen tételmondatban (*'fogakkal teli verem'; Sebzés, A világ helyreállítása*).

Amit megalkottam, arról pedig gondoskodnom kell – különben a hatalmi pozícióim teremtőként sérülhet. Erről is szól a *Sebzés* című novella, ami a Dungeons and Dragonshoz hasonló asztali szerepjáték kapcsán fordítja ki a játék elterjedésének korai szakaszából jól ismert morális pánik elméleteit. Az 1980-as évek Amerikájában kiterjedt diskurzus övezte a szerepjáték lehetséges, a fiatal játékosok pszichéjére káros hatásait. Sokan attól féltek, hogy a D&D-ben létrehozott fantasztikus világok növekvő agresszióhoz és zavart valóságérzékeléshez vezethetnek a fiatalok körében; illetve tartottak attól, hogy a játék felszínre hozhatja a szociális normák miatt elnyomott ösztönöket. Sokáig élt a narratíva, hogy a D&D-t a különböző (szociális, de akár szexuális) torzulások terápiás kiélésére használják a játékosok. 1982-ben még filmben is feldolgozták ezeket az egyébként alaptalan félelmeket az USA-ban. A *Misztikus játék* (eredeti címe *Mazes and Monsters*) főszereplője, akit Tom Hanks alakít, a film végére teljesen elveszíti a valóságérzékelését. Veres *Sebzés* című novellája látszólag éppen erre a diskurzusra épít: Balázs, aki egy autóbaleset egyetlen túlélője, a D&D világában találja meg a saját „terápiáját”: egy olyan világot építhet, ami kiszámítható szabályok alapján működik. Szinte benne él a maga által alkotott világban, ezzel kel és fekszik. A világ minden történéseit feljegyzi, istenként működteti azt. Ám amikor egy félresikerült játékpárti alkalmával az egyik játékos megerőszkol egy tündérlányt, aki egyébként Balázs világának visszatérő és központi segítő karaktere, akkor a történet is kifordul. Isla, a tündérlány ellenáll teremtője hatalmának (a kockadobásnak), és önálló életre kel, elhatározza, hogy megbosszulja a vele történeteket. A kötetben

talán ez az egyetlen szöveg, amelynek az értelmezésében segíthet egy minimális tájékozottság a geek/nerd szubkultúrában, de ez nem feltétele a novella befogadásának. Veres jó arányban szerepeltet rövid utalásokat a játék működésére, ami által egyszerűen rekonstruálható a szituáció; ugyanakkor mégsem válik túlbeszélté a jelenet azok számára, akik ismerik a játékot.

A Covid-járvány hatása erősen érződik Veres szövegein. Visszatérő elemei a novelláknak például a titokzatos járvány, a karantén-élmény (*Láss engem úgy, ahogy vagyok*), a maszkviselés (*Megharapni egy kutyát*) vagy a megbetegedettekkel szembeni ellenségesség (*Gestalt*). A társadalmunk utóbbi három évének közös élménye, az elidegenedés érzése körvonalazódik ezekben a szövegekben.

Veres Attila a globális témák mellett nagyon aktuális, magyar társadalmi kérdéseket is feszeget. Egy magyar valóságot igyekszik megragadni (egyed, hiszen ahogy arra a szövegek is utalnak, nincsen objektív igazság, Magyarországon pedig még inkább töredezettnek látja a valóságot az elbeszélő). A kötet novellái közül a *Tranzisztor* a szociálisan talán legérzékenyebb elbeszélés. Rákérdez a társadalmi mobilitás lehetőségére vagy ennek az árára, a látszat-jólétre. Hogy milyen lehetőségekkel lép az életbe egy gyári munkáscsalád gyermeke, és hogy a dolgozókat hogyan zsákmányolják ki a munkaadók: megélhetésükért saját testük és emberi mivoltuk feláldozásával fizetnek.

De társadalmi szempontból érdekes a kötet címadó novellája is (*A világ helyreállítása*), ami egy pamflet formában írt demagóg röpirat arról, hogy a világ elromlott, és helyre kell állítani. Helyre kell állítani, ráadásul a káosz, az anarchia által – persze egy szebb és jobb jövő reményében.

Szintén a sajtó manipulatív eljárásaira hívja fel a figyelmet az utolsó „novella”, egy fiktív interjú Veres Attilával, ami „...Az én lelkemben mindig pokol marad” címet kapta. A figyelemfelkeltő cím csak akkor válik igazán érdekessé, ha megvizsgáljuk eredeti szövegkörnyezetét. Általa a kontextusukból kiragadott mondatok szándékos félreérthetővé tételét karikírozza az író.

A szövegek nyelvi megformáltsága éppen a kötet erősen metafikciós olvasata miatt válik fontossá. Veres hatásosan él a horror-, thriller- és krimiműfajok nyelvi kliséivel: a proleptikus mondatok által keltett feszültség sikeresen tartja fent a befogadó figyelmét. Bár *A valóság helyreállítása* nem tör szépirodalmi babérokra, az olvasó igényesen megírt, élvezetes, gördülékeny szövegeket kap kézhez, ami miatt könnyű behelyezkedni a szövegvilágba. Veres erőssége (az élesszemű leírások

mellett), hogy jó érzéssel, megfelelő ütemben „adagolja az információkat”. A novellákban megjelenő világok működésére inkább csak utal, nem bocsátkozik hosszas leírásokba. Az olvasót ezáltal is aktívan bevonja a világépítésbe: elég teret hagy a befogadói fantázia működésének.

Veres Attila új kötetében nem akarja magát vagy írásmódját újra feltalálni, és nem törekszik arra, hogy valami radikálisan újat hozzon a weird/

horror zsánerébe. Koherensen kapcsolódik a korábban megalkotott világokhoz: aki örömmel olvasta az *Odakint sötétebbet* vagy az *Éjféli iskolákat*, annak nem fog csalódást okozni *A valóság helyreállítása* sem. Egy átgondoltan szerkesztett, gördülékenyen és igényesen megírt „novellás-regényt” olvashatunk, ami fantáziadúsan, ugyanakkor érzékenyen nyúl a magyar társadalomban egyre inkább előtérbe kerülő szociális témákhoz.

BÁLINT ZSÓFIA

Moskát Anita: A hazugság tézisei

GABO Kiadó, 2022

Moskát Anita legújabb kötete, *A hazugság tézisei* a mindennapok problémáit boncolgatja fantasy és sci-fi körítésben. Műfajában, témájában és felvetett kérdéseiben is rendkívül széles skálán mozgó kötetet tarthatunk a kezünkben, amelyben a szövegek közös pontja, hogy sérülékeny, esendő szereplők próbálnak túlélni a különböző világokban. A könyv vállalása a kísérletezés, ami mind műfaji, mind kompozíciós szempontból jellemzi a szövegeket. A novellák zsánerantológiaiaként vonultatják fel a spekulatív fikció műfajait, miközben folyamatosan kísérleteznek a narrációval. Egy-egy mondattal könnyedén skiccelnek fel komplex társadalmakat úgy, hogy világuk működése mégis érthető. Az elbeszélés ábrázolásmódját végig áthatja az empátia, amelynek köszönhetően a szereplők nehézségei átélhetőek, küzdelmeik megérthetőek. A történet szinte észrevétlenül vonja be az olvasót lendületes, sodró nyelvének köszönhetően.

A *mesterhazugság* című nyitó novellában, ahogy aztán az egész kötetben is, a hazugság a világ építőkövévé válik. A szöveg erős felütéssel indít: „Régen már reggeli előtt öt-hat alkalommal hazudtam”, ezáltal a hazugságról való gondolkodást egy olyan fiktív világba helyezi, ahol a megtévesztés mágikus erőt generál. A novella legérdekesebb kérdése, hogy létrejöhet-e bármilyen gyengédség és intimitás, bármilyen valódi érzelem egy olyan világban, ahol a hazugság túlélést, az igazság pusztulást jelent. *A mesterhazugság* és a *Rügyeid* világában a természet pusztulásának következménye a mindent belepő por. *A mesterhazugság* esetében a por a semmivé válás és a romlás jeleként ábrázolódik,

amit egyedül a hazugság képes visszatartani, míg a *Rügyeid* világában a tüdőbe rakódva gyógyíthatatlan betegséggé válik.

Az önkényes, uralkodó hatalomnak való kiszolgáltatottság tematizálódik *A mesterhazugság* mellett a kötet három fantasy novellájában, az *Istenanyákban*, *A gyertya a magasban tündöklő napban* és a *Hattyúban*. Az *Istenanyák* világában egy középkort idéző, közben mégis modern társadalom rajzolódik ki, ahol szabályozott béranyarendszer jött létre arra, hogy az istenek halandó nőnek nemzhessenek gyereket. A szöveg azt a problémát tematizálja, hogy a társadalom változása és az emberi fejlődés nem tart lépést a technológia folytonos megújulásával. A novella világában megjelenő fejlett technológia ellenére egy nő értékét az istenektől való fogantatása határozza meg. A terhesség mint a társadalom működését szolgáló mechanizmus visszatérő elem Moskát Anita szövegvilágában. A 2015-ben megjelent *Horgonyhely* című regényében terhes nők irányítják a társadalmat. Ám míg a regényben a nők a terhesség által hatalomra tesznek szert, a novellában egy gyermek kihordásának képessége teljes kiszolgáltatottságot eredményez.

Az ismeretlen hatalomnak való kiszolgáltatottság jelenik meg mágia formájában *A gyertya a magasban tündöklő nap* és a *Hattyú* szövegében. Előbbi középpontjában egy háború miatt szétszakadt család története áll, ahol a hazugság kérdése – hasonlóan *A mesterhazugság* című szöveghez – identitás- és kapcsolatformáló erőként jelenik meg. *A Hattyú* éppen csak felvillantott világában a láthatatlan erő a Balaton- és egy hozzá kapcsolódó aranypartmítosz.